

Ryzykowne zachowania młodzieży warszawskich szkół średnich w kontekście chorób układu krążenia

Alfred Owoc¹, Dorota Maliszewska², Adrianna Pawełczak-Barszczowska³, Iwona Bojar⁴

¹ Lubuska Wyższa Szkoła Zdrowia Publicznego w Zielonej Górze

² Departament Organizacji Ochrony Zdrowia, Ministerstwo Zdrowia

³ ZENTIVA.PL

⁴ Zakład Problemów Zdrowotnych Wieku Podeszłego, Instytut Medycyny Wsi w Lublinie

Streszczenie

Zdrowie uwarunkowane jest wieloma czynnikami, które formują się w dzieciństwie i młodości, a ulegają modelowaniu przez całe życie. Należy pamiętać, że gwałtowny rozwój cywilizacji ma istotny wpływ na podejmowanie zachowań ryzykownych wśród dorastającej młodzieży, jest to typowe zjawisko związane z realizacją zadań rozwojowych tego okresu; poszukiwaniem własnej tożsamości, autonomii, sprawdzeniem swoich możliwości i sposobów radzenia sobie z trudnościami.

Celem przeprowadzonego badania było poznanie zachowań ryzykownych młodzieży warszawskich szkół średnich w kontekście chorób układu krążenia.

Badanie przeprowadzono w grupie 150 uczniów (68 dziewcząt i 82 chłopców) w wieku 16-19, uczęszczających do warszawskich szkół średnich. W celu realizacji postawionego celu opracowano ankietę, która zawierała szereg pytań dotyczących poziomu wiedzy młodzieży na temat chorób układu krążenia. Analiza uzyskanych wyników przeprowadzona została w systemie SAS (Statistical Analysis System).

W badanej próbie 50,95% respondentów pali papierosy dla przyjemności. Napoje alkoholowe kilka razy w miesiącu spożywa 32,12% badanej młodzieży. Narkotyki nie są popularne wśród ankietowanych tylko 6 uczniów (4%) zażywa narkotyki. Ponadto 52% chłopców i 38,24% dziewcząt nie umiało odpowiedzieć na pytanie dotyczące wpływu palenia na układ krążenia. Około 40% chłopców nie potrafiło wskazać skutków picia alkoholu.

Zachowania ryzykowne to wskaźniki postaw wobec zdrowia, wynikające z przyjętych przez jednostkę wartości, dlatego wskazują na potrzebę doradzania, wsparcia i pomocy ludziom młodym w kształtowaniu swojego zdrowia.

Słowa kluczowe

młodzież, czynniki ryzyka chorób układu krążenia, styl życia

WSTĘP

Zdrowie uwarunkowane jest wieloma czynnikami, które formują się w dzieciństwie i młodości, a ulegają modelowaniu przez całe życie. Należy pamiętać, że gwałtowny rozwój cywilizacji ma istotny wpływ na podejmowanie zachowań ryzykownych wśród dorastającej młodzieży, jest to typowe zjawisko związane z poszukiwaniem własnej tożsamości, autonomii, sprawdzaniem swoich możliwości i sposobów radzenia sobie z trudnościami.

Częstość występowania zachowań ryzykownych wśród młodzieży zwiększa się z wiekiem. Młodzi ludzie przechodzą od fazy eksperymentowania do nasilania się i utrwalania zachowań ryzykownych, co może powodować szkody zdrowotne i społeczne [1,2]. Z punktu widzenia promocji zdrowia okres dojrzewania ma w życiu każdego człowieka szczególne znaczenie ze względu na dokonujące się w wieku młodzieńczym dynamiczne zmiany rozwojowe, związane z dojrzewaniem somatycznym, intelektualnym, emocjonalnym, seksualnym i społecznym. W okresie tym kształtują się zachowania zdrowotne, które w zależności od ich pozytywnego lub negatywnego kontekstu mogą być przyczyną wielu

problemów zdrowotnych i społecznych młodego pokolenia. Dzieciństwo i młodość decydują bowiem w znacznym stopniu o zachowaniach zdrowotnych i stylu życia w późniejszym okresie życia człowieka. Negatywne zachowania zdrowotne mogą prowadzić do wystąpienia wielu czynników ryzyka chorób układu krążenia czy chorób nowotworowych i w konsekwencji do niepełnosprawności i przedwczesnej umieralności. Wiele zaburzeń stanu zdrowia występujących u dzieci (np.: otyłość, zaburzenia układu ruchu) nie pozostaje bez wpływu na przyszły stan zdrowia dorosłej populacji Polaków. Okres dojrzewania determinuje, więc w znacznym stopniu, czy młodzi ludzie wstępują w swoje dorosłe życie z kapitałem zdrowia, czy też z bagażem czynników ryzyka chorób społecznych [3].

W prezentowanych badaniach uwzględniono następujące zachowania ryzykowne: palenie tytoniu, picie alkoholu, używanie substancji psychoaktywnych (narkotyki).

CEL

Celem przeprowadzonego badania było poznanie zachowań ryzykownych, w tym palenia, spożywania alkoholu oraz zażywania narkotyków, młodzieży warszawskich szkół średnich w kontekście chorób układu krążenia z uwzględnieniem zróżnicowania według płci i typu szkoły.

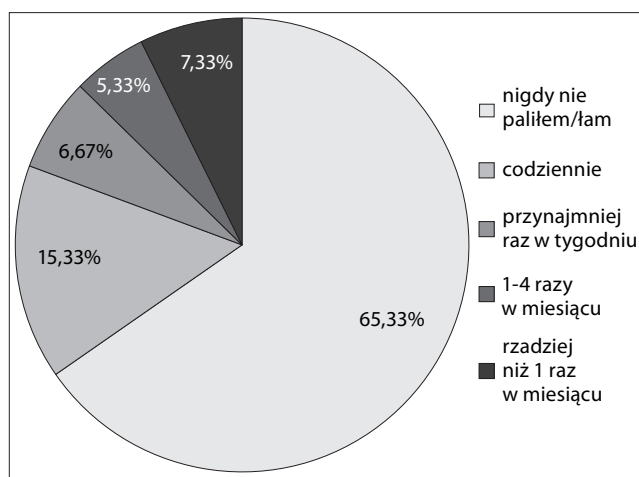
MATERIAŁ I METODY

Badanie przeprowadzono w 2008 r. w grupie 150 uczniów (68 dziewcząt i 82 chłopców) w wieku 16-19 lat uczęszczających do warszawskich szkół średnich (75 uczniów liceum i 75 uczniów technikum). W celu realizacji postawionego celu opracowano ankietę, która zawierała szereg pytań dotyczących zachowań ryzykownych młodzieży oraz poziomu ich wiedzy na temat chorób układu krążenia. Badanie miało charakter anonimowy. Analizę uzyskanych wyników przeprowadzono w systemie SAS (Statistical Analysis System).

WYNIKI BADAŃ

Zachowania ryzykowne

Wśród ogółu respondentów 98 osób (65,33%) nigdy nie paliło papierosów natomiast 52 (34,96%) badanej populacji deklarowało palenie (Ryc. 1).

Rycina 1. Czy palisz papierosy?

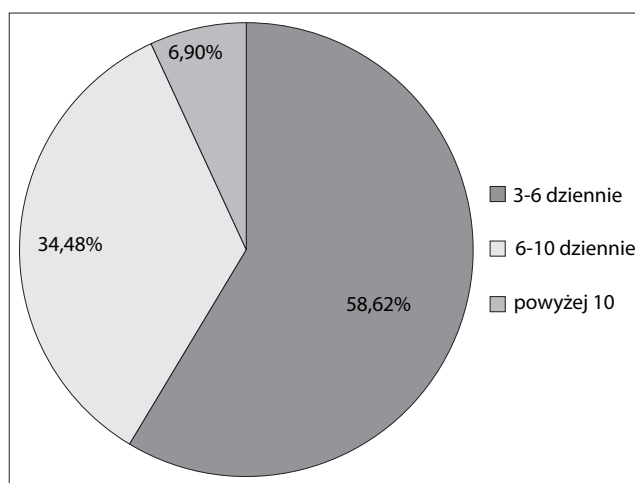
Blisko 15% uczniów pali papierosy codziennie. Natomiast 7% uczniów pali papierosy przynajmniej raz w tygodniu. Z grupy palących około 59% uczniów odpowiedziało, że pali od 3 do 6 papierosów dziennie natomiast 10 uczniów (34,48%) pali od 6 do 10 papierosów dziennie tylko 2 respondentów pali powyżej 10 papierosów dziennie.

Badani respondenci najczęściej palą dla przyjemności 27 osób (50,95%), okazjonalnie w towarzystwie pali 43,40% uczniów, natomiast tylko 3 badanych sięga po papierosa w sytuacjach stresujących.

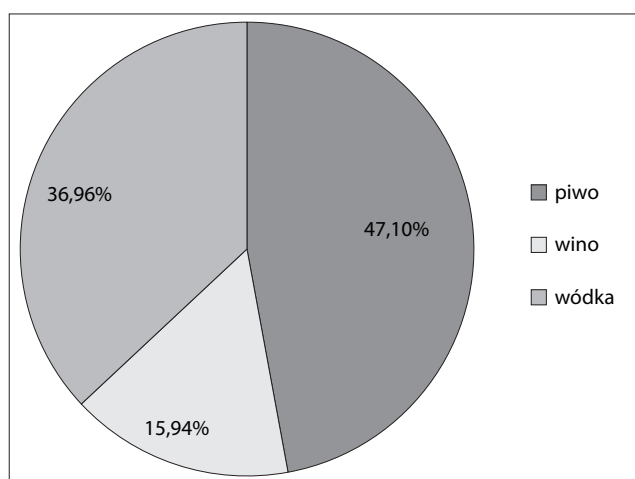
W badanej próbie picie alkoholu deklarowało 138 respondentów. Spożywanie piwa deklaruje 65 uczniów (47,10%), wino pije 22 uczniów (15,94%) natomiast wódkę spożywa 51 respondentów (36,96%) (Ryc. 2). Około (32,12%) respondentów spożywa alkohol kilka razy w miesiącu, 54,74% badanych spożywa alkohol kilka razy w roku, natomiast raz w roku lub rzadziej alkohol spożywa 18 uczniów (13,14%) badanej próby.

Narkotyki nie są popularne wśród ankietowanych tylko 6 uczniów (4,00%) zażywa narkotyki, 31 uczniów (20,67%) nie zażyło narkotyków, choć im proponowano (Ryc. 3).

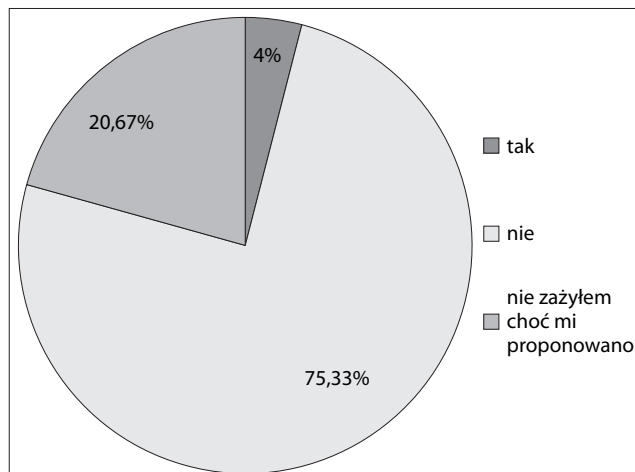
W badanej próbie 50,77% chłopców oraz 49,23% dziewcząt deklarowało picie piwa. Po wino sięga 27,27% chłopców badanej próby oraz 72,73% dziewcząt. Natomiast alkohol wysokoprocentowy (wódka) pije 78,43% chłopców oraz 21,57% (p=0.0001) (Ryc. 4).

Rycina 2. Ile palisz papierosów dziennie?

Rycina 3. Który rodzaj alkoholu spożywasz najczęściej?

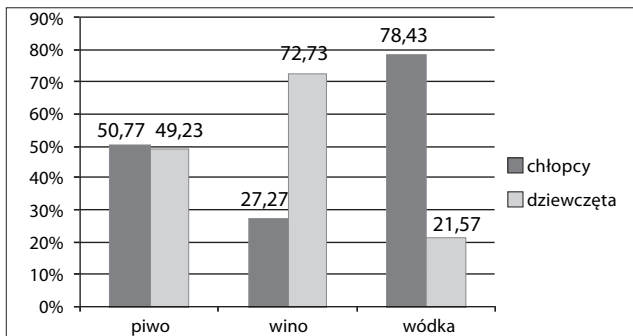

Rycina 4. Czy zdarzyło Ci się zażyć jakiegokolwiek narkotyków?

W liceum piwo pije 46,15% uczniów z badanej próby oraz 53,85% uczniów w technikum. Wino spożywa 81,82% uczniów liceum i 18,18% uczniów technikum. Natomiast picie wódki deklarowało w liceum 33,33% uczniów oraz 66,67% uczniów w technikum (p=0.0007).

Kolejnym czynnikiem, który został poddany analizie jest palenie papierosów. W badanej próbie 56,10% chłopców i 76,47% dziewczyn nigdy nie paliło papierosów. Natomiast codziennie papierosy pali 24,39% chłopców i 4,41% dziewczy-

ny. Blisko 4% chłopców i 7% dziewcząt pali papierosy 1-4 razy w miesiącu. Rzadziej niż raz w miesiącu papierosy pali 7% chłopców i 7% dziewcząt badanej próby. ($p=0.0075$) (ryc. 5).

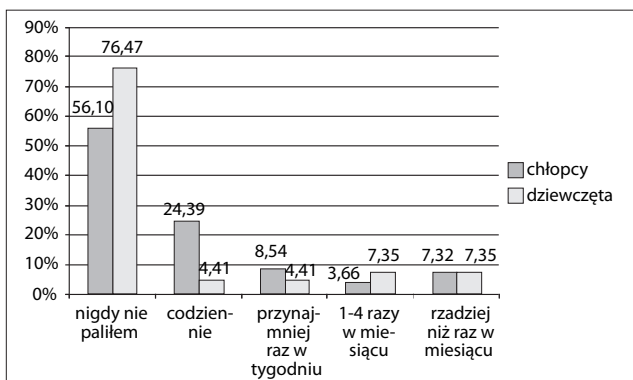
Rycina 5. Rodzaj spożywanego alkoholu a płeć badanych

W liceum 77,33% uczniów i 53,33% uczniów technikum nie pali papierosów. Codziennie papierosy pali 5,33% uczniów liceum i 25,33% uczniów technikum. Natomiast przynajmniej raz w tygodniu pali 4 uczniów liceum i 6 uczniów technikum. Blisko (7%) uczniów liceum i (4%) uczniów technikum pali papierosy 1-4 razy w miesiącu. Tylko 4 uczniów liceum i 7 uczniów technikum pali papierosy rzadziej niż 1 raz w miesiącu ($p=0.0051$)

Nie stwierdzono istotnej statystycznie zależności między płcią i typem szkoły a liczbą wypalanych papierosów.

Wiedza na temat wybranych czynników ryzyka chorób układu krążenia

Uczniowie zostali zapytani czy szkoła uczy o czynnikach ryzyka chorób układu krążenia. Ponad połowa (59,33%) udzieliła negatywnej odpowiedzi. Badani respondenci wiedzę na temat czynników ryzyka najczęściej zdobywają poprzez Internet (36%), z telewizji (29%), a tylko 18% uczniów zdobywa ją w szkole (Ryc. 6).

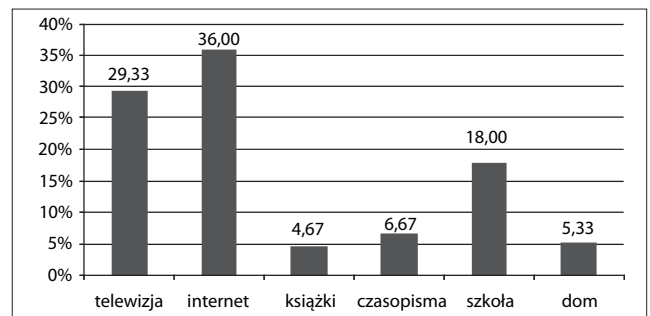

Rycina 6. Płeć uczniów a częstotliwość palenia papierosów

Respondenci odpowiadali również na pytania dotyczące czynników ryzyka i ich wpływu na występowanie chorób układu krążenia. Około 88% badanej próby uważa, że palenie zwiększa ryzyko wystąpienia chorób układu krążenia. Taki sam procent respondentów uważa również alkohol za czynnik zwiększający ryzyko Ch.U.K.

O tym, że palenie tytoniu zwiększa ryzyko występowania Ch.U.K. wie 80,49% chłopców i 97,01% dziewcząt. ($p=0.0021$).

Pytania otwarte, które nie pozwoliły na wyłonienie jednej lub dwóch odpowiedzi klasyfikowano w następujący sposób:

Rycina 7. Z jakich źródeł czerpiesz informacje na temat czynników ryzyka Ch.U.K.

kat. 1 to odp. bardzo dobra kompletna (powoduje chorobę wieńcową, nadciśnienie tętnicze, choroby płuc), kat 2 odp. dobra nie zupełnie kompletna (ma dużo szkodliwych substancji, zatrzuwa organizm, słaba wydolność oddechowa, ma dużo substancji toksycznych), natomiast kat. 3 odp. niedostateczna świadcząca o braku wiedzy (nie wiem).

Wśród chłopców bardzo dobrych odpowiedzi udzieliło 21,95%, dobrych odpowiedzi udzieliło 25,61% chłopców, natomiast niedostatecznie odpowiedziało aż 52,44% chłopców badanej próby. Blisko 28% dziewcząt udzieliło odp. bardzo dobrej, około 33,82% udzieliło odp. dobrej natomiast (38,24%) dziewcząt udzieliło odp. niedostatecznej. Nie stwierdzono istotnej statystycznie zależności między płcią, typem szkoły i rodzajem klasy a poziomem wiedzy badanych uczniów na temat szkodliwości palenia tytoniu.

Kolejne pytanie dotyczyło szkodliwości narkotyków. Odpowiedzi udzielane przez uczniów to: kat. 1 to odp. bardzo dobra kompletna (zaburzenia rytmu serca, niedokrwienie mięśnia sercowego łącznie z zawałem, nadciśnienie tętnicze, kardiomiopatie, tętniaki powodują nieodwracalne zmiany w organizmie), kat 2 odp. dobra nie zupełnie kompletna (uszkadzają układ nerwowy, uzależniają, zaburzają funkcję narządów wewnętrznych, zatrzuwają organizm), kat. 3 odp. niedostateczna świadcząca o braku wiedzy (są mniej szkodliwe od papierosów, nie wiem). W kwestii narkotyków 58,54% chłopców udzieliło bardzo dobrej odpowiedzi, natomiast dobrej odpowiedzi udzieliło tylko 14,63%, niedostatecznych odpowiedzi udzieliło 26,83% chłopców. Wśród dziewcząt 57,35% udzieliło bardzo dobrych odpowiedzi, 23,53% udzieliło dobrych odpowiedzi, natomiast do niewiedzy przyznało się 19,12% dziewcząt. Nie stwierdzono istotnej statystycznie zależności między płcią, typem szkoły a poziomem wiedzy badanych uczniów. Natomiast stwierdzono istotną statystycznie zależność między rodzajem klasy a poziomem wiedzy respondentów. Bardzo dobrych odpo-

Tabela 1. Typ szkoły a częstotliwość palenia papierosów przez uczniów

Płeć	Nigdy nie paliłem	Codzien nie	Przynajmniej raz w tygodniu	1-4 razy w miesiącu	Rzadziej niż raz w miesiącu	Razem
Liceum	58 38,67%	4 2,67%	4 2,67%	5 3,33%	4 2,67%	75 50,00%
Technikum	40 26,67%	19 12,67%	6 4,00%	3 2,00%	7 4,67%	75 50,00%
Razem	98 65,33%	23 15,33%	10 6,67%	8 5,33%	11 7,33%	150 100,00%

wiedzi udzieliło 53,42% uczniów klasy I i 62,34% uczniów klasy III ($p=0.0251$).

Kolejne pytanie dotyczyło szkodliwości alkoholu. Odpowiedzi udzielane przez respondentów to: kat. 1 odp. bardzo dobra kompletna (duże ilości uszkadzają serce i wątrobę, powoduje nadciśnienie tętnicze, marskość wątroby, obniża odporność organizmu, powoduje niedobór witamin), kat. 2 odp. dobra nie zupełnie kompletna (uszkadza organizm – marskość wątroby, obniża odporność – uszkadza serce, niszczy relacje rodzinne, powoduje rozpad rodziny), kat. 3 odp. niedostateczna świadcząca o braku wiedzy (lubię alkohol, nie wiem). Około 29,27% chłopców udzieliło bardzo dobrych odpowiedzi, 30,49% odpowiedziało dobrze na postawione pytanie, natomiast 40,24% chłopców odpowiedziało niedostatecznie. Wśród dziewcząt 44,12% udzieliło bardzo dobrych odpowiedzi na temat szkodliwości spożywania alkoholu, 25% dobrych, natomiast złych odpowiedzi udzieliło 30,88% dziewcząt. Płeć i typ szkoły nie miał wpływu na poziom wiedzy o szkodliwości picia alkoholu wśród badanej młodzieży. Istotny wpływ na poziom wiedzy miał rodzaj klasy. Uczniowie klas I w 26,03% odpowiedzieli bardzo dobrze, a uczniowie w klasie III w 45,45% ($p=0.0288$).

DYSKUSJA

Okres dorastania jest okresem, w którym kształtuje się określony styl życia. Decyduje on o zdrowiu młodych ludzi w chwili obecnej i będzie miał wpływ na ich zdrowie także w przyszłości. Pomimo nasilonej propagandy antynikotynowej i antyalkoholowej zjawiska te nie zmniejszają się w sposób oczekiwany, a w pewnych grupach wykazują tendencje wzrostową. Wyniki badań sugerują, że okres między 16 a 19 rokiem życia jest to wiek o największym ryzyku rozwoju regularnego palenia. Paleniu tytoniu przez młodzież towarzyszą inne zagrażające zdrowiu zachowania, toteż palenie określa się jako „wrota do narkomanii”. [4] Palenie tytoniu, według Światowej Organizacji Zdrowia, stanowi obecnie najpoważniejszy czynnik ryzyka dla zdrowia, a także główną przyczynę przedwczesnej umieralności w krajach rozwiniętych [5]. Zagrożenie dla zdrowia, jakie niesie ze sobą nikotyna, ze względu na legalność i powszechną dostępność wyrobów tytoniowych, często bywa niedoceniane. Według Ostaszewskiego [6], w ostatnich latach w Polsce odsetek palących nastoletnich chłopców utrzymuje się na tym samym poziomie, a u dziewcząt wykazuje tendencje zwyżkową. Według Suligi [4] do palenia papierosów przynajmniej 20% dziewcząt i ponad 30% chłopców, przy czym codziennie pali 15,2% dziewcząt i 26,9% chłopców. W badaniach Jodkowskiej [7] prawie jedna czwarta młodzieży (23,7%) pali codziennie tytoń, a prawie 2/3 (63,8%) badanych nie pali wcale. Istotnie częściej palą codziennie tytoń: chłopcy (26,4%) niż dziewczęta (20,8%). W cytowanych badaniach codziennie pali 57% młodzieży licealnej i 47% uczniów technikum. W badaniach własnych 56% chłopców i 76% dziewcząt nigdy nie paliło papierosów. Natomiast codziennie pali 24,39% chłopców i 4,41% dziewcząt. Tak jak u Jodłowskiej została stwierdzona istotna statystycznie zależność między tymi cechami. W badaniach własnych stwierdzono istotny wpływ na występowanie palenia wśród uczniów różnych typów szkół. Codziennie papierosy pali 5% uczniów liceum i 25% uczniów technikum. Maniecka-Bryła [8] przeprowadziła badania wśród młodzieży szkolnej w których więcej palaczy było wśród chłopców (5,9%) niż

wśród dziewcząt, część badanych zataiła fakt palenia. Niski procent palaczy w badanej próbie może świadczyć o skuteczności prowadzonych działań antynikotynowych.

W świetle przeprowadzonego badania okazało się, że badani respondenci znają czynniki ryzyka chorób układu krążenia. Najbardziej ugruntowana znajomość czynników ryzyka zachodzi w odniesieniu do tych elementów, które wyznaczają określony styl życia młodych ludzi (tj. zażywanie narkotyków, palenie papierosów, picie alkoholu). Znaczenie, jakie palenie papierosów odgrywa, w etiopatogenezie chorób układu krążenia, jest powszechnie znane. Liczne doniesienia uznają, że palenie papierosów uważa się za priorytetowy czynnik ryzyka chorób układu krążenia, co uznane zostało również przez ankietowanych w badaniu Piwońskiego [3] i u Gacek [9]. W badaniu własnym respondenci również wskazali palenie jako jeden z głównych czynników mający wpływ na występowanie chorób układu krążenia. Jednak na pytanie dotyczące wpływu palenia na układ krążenia połowa chłopców i 38,24% dziewcząt nie umiało odpowiedzieć. Tylko 1/5 chłopców i 1/4 dziewcząt podało, że palenie powoduje chorobę wieńcową, nadciśnienie tętnicze i choroby płuc.

Alkohol jest najczęściej używaną przez młodzież w Polsce substancją psychoaktywną. Eksperymentowanie z alkoholem podobnie jak z innymi substancjami psychoaktywnymi, jest charakterystyczną cechą okresu dojrzewania. Pomiędzy 11 a 17 rokiem życia prawie cała populacja młodzieży podejmuje próby picia alkoholu. Z wiekiem zwiększa się intensywność picia różnych napojów alkoholowych. [3] Przeprowadzone w 1994 r. badania wykazały, że 80%-90% dorastającej młodzieży ma doświadczenie związane z piciem alkoholu, a do ukończenia 20 r.ż. doświadczenia związane z piciem alkoholu ma już za sobą aż 98% populacji [9]. W badaniach Niziołek i Juško [10] 43,7% młodzieży ponad 4 razy w roku spożywało alkohol, 24,1% 2-3 razy, 13,1% raz w roku. Natomiast w badaniach własnych ponad połowa badanych spożywa alkohol kilka razy w roku. Około 13% badanej próby spożywa alkohol raz w roku lub rzadziej. Według Oblacińskiej i Woynarowskiej [11] alkoholem najczęściej spożywanym przez młodzież było piwo. Podobnie w badaniach własnych piwo było najczęściej spożywanym napojem alkoholowym (około 51% chłopców oraz 49% dziewcząt). Odsetek pijącej młodzieży jest wysoki. Według Buczkowskiego [12] 87,7% chłopców i 79,4% dziewcząt spożywa alkohol. W badaniach Buczkowskiego stwierdzono również zależność istotną statystycznie między typem szkoły a piciem alkoholu. Alkohol pije 77,3% uczniów liceum i 86,7% uczniów technikum. W badaniach własnych również stwierdzono istotną statystycznie zależność między płcią respondentów a piciem alkoholu. Tak jak u Buczkowskiego również w badaniu własnym stwierdzono istotną statystycznie zależność między typem szkoły a spożywaniem alkoholu. W badaniach Gaja i Balcar-Broń chłopcy również istotnie częściej pili alkohol niż dziewczęta. U Gacek [9] ankietowana młodzież wykazała wysoki poziom wiedzy na temat szkodliwości picia alkoholu. W badaniu własnym około większość jest przekonana o szkodliwości alkoholu. Blisko 1/3 uważa, że uszkadza wątrobę, układ krążenia, powoduje nadciśnienie tętnicze.

Poprzez zażywanie narkotyków w układzie krążenia mogą wystąpić schorzenia takie jak: zaburzenia rytmu serca, niedokrwienie mięśnia sercowego (łącznie z zawałem), nadciśnienie tętnicze, kardiomiopatie, tętniaki [13]. W badaniu własnym ponad połowa badanych prawidłowo odpowiedziała na zadane pytanie.

WNIOSKI

1. Rodzaj klasy ma istotny wpływ na poziom wiedzy respondentów na temat szkodliwości zażywania narkotyków oraz wiedzy na temat szkodliwości picia alkoholu.
2. Płeć ma istotny wpływ na takie zachowania ryzykowne jak: spożywanie alkoholu, palenie papierosów.
3. Typ szkoły ma istotny wpływ na spożywanie alkoholu, palenie tytoniu oraz liczbę wypalanych papierosów.
4. Większość uczniów potrafi prawidłowo określić niekorzystny wpływ palenia tytoniu i picia alkoholu na rozwój chorób układu krążenia, połowa badanych umie zidentyfikować niekorzystne działanie narkotyków.
5. Występowanie niektórych czynników ryzyka chorób układu krążenia w badanej próbie stwarza potrzebę opracowania programów profilaktycznych i edukacyjnych ukierunkowanych na edukowanie prozdrowotne młodego pokolenia.
6. Ocena zachowań antyzdrowotnych młodzieży jest dla kreatorów polityki zdrowotnej, ważnym elementem poznawczym i informacyjnym, może stanowić materiał do opracowania w przyszłości odpowiednich programów profilaktycznych ukierunkowanych na edukowanie młodego pokolenia.

PIŚMIENICTWO

1. Frączek A. Rozwój w okresie dorastania nawykowe palenie i picie. *Now Psychol* 1990;5-6:71-82.
2. Fatyga B, Rogala-Oblękowska J. Style życia młodzieży a narkotyki. Instytut Spraw Publicznych, Warszawa;2002.

3. Piwoński J, Pytla A. Zachowania zdrowotne i poziom wiedzy na temat wygranych zagadnień profilaktyki chorób serca młodzieży warszawskich szkół ponadgimnazjalnych prawobrzeżnej Warszawy. *Pol Przegl Kardiol* 2003;5(3):301-308.
4. Suliga E. Stosowanie używek, picie alkoholu i palenie tytoniu wśród uczniów szkół średnich. *Now Lek* 2002;71(2-3):103-106.
5. Godeau E, Rahav G, Hublet A. Tobacco smoking W: Currie C. et al (ed): Young people health in context. Health Behaviour in School – aged Children (HBSC) study: International Report from the 2001/2002 survey. WHO, Denmark 2004:63-72.
6. Ostaszewski K. Trendy w paleniu papierosów przez 15-letnią młodzież. Badania mokotowskie 1984-2000. *Med Wiek Rozwoj* 2003;1(7):105-120.
7. Jodkowska M. Palenie tytoniu W: Oblacińska A, Woynarowska B, Zdrowie subiektywne, zadowolenie z życia i zachowania zdrowotne uczniów szkół ponadgimnazjalnych w Polsce w kontekście czynników psychospołecznych i ekonomicznych. Raport z badań, Instytut Matki i Dziecka, Zakład Medycyny Szkolnej, Warszawa;2006.
8. Maniecka-Bryła I, Dziańkowska-Stachowiak E, Bryła M. Wybrane czynniki zagrożenia chorobami układu krążenia wśród młodzieży szkolnej. *Czyn Ryz* 1997;3/4:85-90
9. Gacek M. Wychowanie zdrowotne – osiągnięcia i perspektywy wdrażania do szkół cz. I W: Izdebskiego J, red. Próba oceny skuteczności „Programu siedmiu kroków” w środowisku młodzieży średnich szkół technicznych w wymiarze efektów bezpośrednich. Kraków wyd. AWF;1998:75-80.
10. Niziołek D, Juško E. Zachowania zdrowotne młodzieży szkół ponadgimnazjalnych powiatu tarnowskiego w 1999 roku. *Zdr Publ* 2000;110(7-8):260-262.
11. Oblacińska A, Woynarowska B. Zdrowie subiektywne, zadowolenie z życia i zachowania zdrowotne uczniów szkół ponadgimnazjalnych w Polsce w kontekście czynników psychospołecznych i ekonomicznych. Raport z badań, Warszawa Instytut Matki i Dziecka, Zakład Medycyny Szkolnej;2006.
12. Buczkowski K, Czerwionka-Szaflarska M, Giziński W, Ziółkowski M, Czachowski S. Rozpowszechnianie picia napojów alkoholowych wśród uczniów szkół ponadpodstawowych. *Problemy Medycyny Rodzinnej*, 2002;4(2):21-27
13. http://ezinearticles.com/?expert=Peter_Emerson

Risky behaviours among adolescents attending secondary schools in Warsaw from the aspect of cardiovascular diseases

Abstract

Health is conditioned by several factors formed in childhood and adolescence, and are modeled throughout the entire life. It should be remembered that a rapid development of civilization exerts a significant effect on the undertaking of risky behaviours by growing adolescents. This is a typical phenomenon associated with the performance of developmental tasks of this period: seeking own identity, independence, and verification of own capabilities and skills to cope with various problems.

The objective of this study was assessment of risk behaviours among adolescents attending secondary schools in Warsaw from the aspect of cardiovascular diseases.

The study covered a group of 150 schoolchildren (68 girls and 82 boys) aged from 16-19, attending secondary schools in Warsaw. A questionnaire form was designed for the purpose of the study containing a number of questions concerning the level of adolescents' knowledge pertaining to cardiovascular diseases. The analysis of results was performed by means of the SAS system (Statistical Analysis System).

In the group examined, 50.95 % of respondents admitted that they smoked cigarettes for pleasure, 32.12% consumed alcoholic drinks several times a month. Narcotics were not popular among the adolescents in the study, only 6 schoolchildren (4%) took drugs. In addition, over 52% of boys and 38.24% of girls could not provide an answer to the question concerning the effect of smoking on the cardiovascular system. Approximately 40% of boys were not able to indicate the adverse effects of alcohol consumption.

Risky behaviours are indicators of attitudes towards health, resulting from values adopted by an individual; therefore, they indicate the need for advice, support and assistance for young people in the shaping of their lives.

Key words

risk circulation diseases, youth, lifestyle